Blekinge

MISSION : PSYKISK HÄLSA I SKOLAN

Slutrapport

RISE Lokal & regional omställning

Mission: Psykisk hälsa i skolan är ett samarbetsprojekt mellan följande parter:

- Region Blekinge
- Karlshamns kommun
- Karlskrona kommun
- Olofströms kommun
- Ronneby kommun
- Sölvesborgs kommun

Bild framsida
Brikk Animation

Rapporten är författad av
Marit Preuter (huvudförfattare), Marit Eskel, Björn Hellström – RISE Lokal och regional omställning

Datum
2025-03-12

© RISE Research Institutes of Sweden

Innehåll

Sammanfattning 4

Bakgrund 5

Teoretiskt och metodologiskt ramverk 6

- Aktionsforskning 6
- Effektlogik 6

Projektupplägg 7

- Fas 1. Nuläge : Kapacitetsanalys att uppnå projekt- och effektmål 7
- Fas 2. Framtidsläge : Kapacitetsbyggande genom lärande och metodutveckling 7

Projektinsatser 7

- Effektlogik : Projektet 8
- Effektlogik : Rödebyskolan 8
- Effektlogik : Skolskjuts 9

Analys av projektinsatser 9

Slutsatser : Effektlogik 11

Kraftsamling : Intervjuer, Analys & Utvärdering 12

- Om Kraftsamlingen 12
- Intervjumetodik 12
- Analys av intervjusvaren 13
- Utvärdering 16

Slutsatser & Rekommendationer 16

BILAGA I. Kraftsamlingen : Frågor och intervjusvar 20

BILAGA II. Effektlogik : Projektet 29

BILAGA III. Effektlogik : Skolskjuts 31

Sammanfattning

RISE enheten Lokal och regional omställning har under perioden september 2023 – april 2024 medverkat i projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan*, som finansierats av länets kommuner (Karlshamn, Karlskrona, Olofström, Ronneby, Sölvesborg) och Region Blekinge via samverkansorganet LSVO (Ledningssamverkan vård och omsorg).

Projektet har drivits utifrån följande två ändamål:[1]

1) ”att med en systemförändrande ansats som utgår ifrån målgruppens behov skapa de bästa förutsättningarna att hållbart främja psykisk hälsa i skolan i Blekinge.”
2) ”att förutsättningarna som projektet bygger upp ska skapa möjligheter att skala upp arbetet för att inom ramen för större nationella och internationella satsningar kunna främja psykisk hälsa hos fler elever och även skolpersonal och vårdnadshavare.”

Projektet utgår från ett missionsorienterat arbetssätt som bygger på en systemförändrande ansats med målet att radikalt reformera gängse metoder och praktiker. Fokus ligger på att överbrygga såväl strukturella som kulturella hinder inom fältet skolbarns psykiska hälsa. Ett missionsorienterat arbetssätt handlar om att operera med stöd av gränsöverskridande samverkansformer som bejakar en problemställnings komplexitet.

Projektet har valt Rödebyskolan i Karlskrona kommun som arena för olika projektinsatser. Rödebyskolan, en F-9-skola med drygt 620 elever, har stora utmaningar med psykisk ohälsa hos sina elever.

Projektet har samlat ett tvärsektoriellt partnerskap genom att engagera en rad olika organisationer som företräder myndigheter, näringsliv, föreningar, civilsamhället, m.fl. inom olika verksamhetsområden. Vinnova – Sveriges innovationsmyndighet – anger följande kriterier som är utmärkande för ett missionsorienterat arbetssätt:[2]

- Samskapande för att förstå och ta sig an utmaningen
- En mix av top-down och bottom-up
- Hanterar målkonflikter för att möta komplexa samhällsutmaningar
- En gemensam kraftsamling med ett djärvt mål
- Koordineras av aktörer med olika roller i systemet

RISE har under projektperioden bidragit med *aktionsforskning* med det övergripande målet att understödja regionens organisatoriska effektivitet, innovationskraft och förändringskapacitet. RISE har haft en utvecklingsstödjande roll genom att kritiskt och konstruktivt analysera hur projektet arbetat med att nå sina mål och ge möjlighet till löpande ändringar genom att bistå med proaktiva åtgärder.

En ytterligare central roll som RISE haft i projektet utgår från metodiken *effektlogik*, som handlar om att koppla samman aktiviteter, mål och resultat genom att skapa en tydlig kedja mellan orsak- och

[1] Region Blekinge Projektplan Mission: Psykisk hälsa i skolan 2023-06-02. Sid. 9
[2] Missionsorienterad innovation | Vinnova

verkansammanhang. Effektlogiken har fungerat som stöd för att medverkande parters insatser kunnat anpassas i riktning mot långsiktiga mål.

Region Blekinge arrangerade under projektperioden *Kraftsamling ungas psykiska hälsa i Blekinge* under ledning av organisationen Förändringsakademin, som omfattade fyra sammankomster, med särskilt fokus på missionsorienterade arbetssätt. Syftet var att föra samman myndigheter, föreningar, civilsamhället, m.fl. som företräder olika verksamhetsområden för att med gemensamma insatser och informationskanaler bygga upp en närverksorganisatorisk kapacitet, med målet att stärka ungas psykiska hälsa i Blekinge. RISE genomförde en analys av kraftsamlingen som utgick från en intervjuserie med medverkade aktörer. Den centrala frågan handlade dels om att fånga upp de idéer och resultat som kraftsamlingen genererade, dels om kraftsamlingens potential att drivas vidare då projektet avslutas i mars 2025.

RISE slutsatser och rekommendationer presenteras i rapportens avslutande avsnitt.

Bakgrund

Barn och ungas psykiska hälsa har försämrats i Blekinge över tid. Stressymptom, minskad trivsel i skolan och mobbningsfall har ökat kontinuerligt. Dessutom föreskrivs antidepressiva mediciner allt oftare till unga under femton år. Forskning visar att skolresultat och hälsa är starkt sammankopplade, och att skolmisslyckanden ofta är en tidig varningssignal för framtida risker som kan hänföras till ekonomisk och hälsosocial utsatthet.

Projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan* har som mål att stärka psykisk hälsa med en helhetsinriktad, systemförändrande ansats. Projektet samlar offentliga aktörer tillsammans med näringsliv, civilsamhälle och akademi för att få en bred förståelse av problemet och att identifiera rotorsaker till ohälsa. Det övergripande målet är att skapa hållbara förutsättningar för att främja psykisk hälsa i skolmiljön och att förbereda för större nationella och internationella insatser, vilket avses att göras genom att:

- Samla sektorsövergripande representanter och målgruppen för att analysera systemet och identifiera orsaker till psykisk ohälsa.
- Driva samskapande processer för att utveckla effektiva insatser.
- Främja bättre sociala relationer, trivsel och trygghet för elever och personal.
- Skapa möjligheter att skala upp projektinsatserna på regional nivå.

Projektet är en del i Region Blekinges smarta specialiseringsstrategi där målet är att sjösätta missions inom ekologisk och social hållbarhet för att stärka regionens kapacitet att hantera komplexa samhällsutmaningar.

Det var mot bakgrund av dessa utvecklingsspår som Region Blekinge och RISE inledde en dialog om att undersöka potentialen för ett samarbete. Slutsatsen var att ett bidrag från RISE i form av aktionsforskning skulle gynna det regionala och lokala arbetet samt även bidra till ett breddat kapacitetsbygge. Med detta som utgångspunkt sattes ramarna för ett samarbete under perioden september 2023 – april 2024.

Teoretiskt och metodologiskt ramverk

Aktionsforskning

RISE har med stöd av aktionsforskning stöttat projektet att förverkliga ett inkluderande, kommunikativt, vetenskapligt grundat samt behovs- och datadrivet arbetssätt som är integrerat i projektplanen. Målet har varit att bidra med lärande och utveckling som kvalitativt processtöd som rör organisation, styrning, genomförande och uppföljning samt att identifiera målkonflikter och synergier. Aktionsforskningen har innefattat:

- att delta vid viktiga aktiviteter och möten och att samarbeta med projektledningen
- att löpande dokumentera hur projektet fortskrider
- att vara bollplank och ge råd
- att kritiskt och konstruktivt analysera hur projektet arbetar med att nå sina mål och ge möjlighet till löpande ändringar genom identifiering av målkonflikter och synergier
- att kontinuerligt kommunicera aktionsforskningens resultat till projektledningen
- att skapa stödjande underlag och rapporter som stöd för hur insatserna kan skalas upp och spridas nationellt och internationellt

Aktionsforskningens mål har varit att bidra med följande utfall:

- *Organisationskultur* – systematiserad styrning av lednings- och samverkansfunktioner som understödjer ett inkluderande och effektivt utvecklingsarbete, i enlighet med projektplanen
- *Innovationsdriven utveckling* – stöd för nya lösningar med särskilt fokus på sociala och kulturrelaterade faktorer
- *Robusthet* – förutsättningar för att planering, genomförande och uppföljning av projektplanens uppsatta mål förverkligas

Effektlogik

I många sammanhang där nya arbetssätt, metoder och samarbetsformer ska utvecklas och testas finns en risk att de inblandade aktörerna inte i tillräcklig utsträckning skapar en gemensam bild av hur arbetet ska gå till, vilka gemensamma mål som ska nås och hur de ska följas upp. RISE har utvecklat ett metodstöd i samarbete med kommuner, regioner och civilsamhället.

Tillämpning av effektlogik utgår i ett första steg från en nulägesanalys, som innefattar de mål som ska uppnås i riktning mot en vision. Arbetet med effektlogikens logiska kedjor mellan nuläge och önskat framtidsläge förutsätter ett agilt arbetssätt som flätar samman praktisk erfarenhet med aktuell forskning inom området.

Effektlogik är en metod som används för att tydliggöra och bedöma hur en organisation eller ett projekt förväntas nå sina mål och vilka aktiviteter som behöver genomföras för att uppnå de önskade resultaten. Effektlogiken fungerar inom ramen för projektet, med dess olika faser och aktiviteter, som en strukturerad metod för att kartlägga och säkerställa att projektet är på rätt väg för att skapa önskad förändring genom att nå föreskrivna mål.

Projektupplägg

RISE insatser är uppdelade i två faser:

Fas I. NULÄGE: Kapacitetsanalys att uppnå projekt- och effektmål

Fas II. FRAMTIDSLÄGE: Kapacitetsbyggande genom lärande och metodutveckling

Fas 1. Nuläge : Kapacitetsanalys att uppnå projekt- och effektmål

Denna fas fokuserade på att kartlägga hur projektet arbetade för att bedöma organisationens kapacitet att nå sina mål. Syftet var att skapa en tydlig översikt över projektets organisation, situationen vid Rödebyskolan och de utvecklingsbehov som identifierades.

Fas 1 omfattade två aktiviteter, med särskilt fokus på effektlogik:

I. *Kartlägga mål, roller och beslutsvägar*: Effektlogiken har – genom att definiera målen, vilka resurser som finns och hur beslutsfattandet fungerar – bidragit till att tydliggöra hur dessa kriterier hänger samman i riktning mot projektets mål.
II. *Analysera arbetssätt och praktiker*: Här har effektlogiken använts för att utvärdera hur arbetssätt, roller och insatser faktiskt påverkar måluppfyllelsen. Effektlogiken fungerar som stöd för att koppla de dagliga aktiviteterna och organisationens strukturer till de långsiktiga målen, vilket gör det möjligt att verifiera om nuvarande arbetssätt hindrar eller stöder olika former av projektresultat.

Fas 2. Framtidsläge : Kapacitetsbyggande genom lärande och metodutveckling

Den andra fasen handlade om att – med stöd av aktionsforskning – stärka projektets kapacitet att förbättra möjligheterna att uppnå preciserade mål. Effektlogiken tillämpades för att:

I. *Bygga handlingskapacitet:* Effektlogik har använts för att säkerställa att projektets insatser kan anpassas vid förändrade behov. Här har effektlogiken använts som verktyg för att identifiera projektinsatsernas kortsiktiga och långsiktiga effekter.
II. *Stärka utvärderingskapaciteten:* Detta steg handlade om att kontinuerligt följa upp och utvärdera projektets utveckling. Effektlogiken gjorde det möjligt att definiera och operationalisera de indikatorer som krävs för att mäta framsteg relativt uppsatta mål. Projektet kunde genom effektlogiken definiera vilka resultat som skulle mätas och på vilka sätt (t.ex. genom kvalitativa metoder och kvantitativa data).
III. *Bygga mobiliseringskapacitet:* Effektlogik har tillämpats för att identifiera vilka externa faktorer och nätverksbyggande åtgärder som är nödvändiga för att förbättra projektsamarbetet i riktning mot preciserade mål. Effektlogiken har också fungerat som stöd för hur projektet kan mobilisera resurser och engagemang för att uppnå preciserade långsiktiga effekter.

Projektinsatser

RISE genomförde tre insatser som syftade till att fånga upp särskilda nivåer i arbetet med projektet. Vardera insats var uppbyggd kring olika former av effektlogiker, som utvecklades genom ett dynamiskt och iterativt samarbete mellan RISE och missionens projektledning. Insatserna utvecklades med utgångspunkt från befintliga styrdokument, deltagande i frukostseminarier och

kontinuerliga diskussioner mellan parterna. Denna samarbetsprocess präglades av ett gemensamt lärande, där projektledningen successivt fördjupade sin förståelse för både verktyget effektlogik och dess tillämpning. Genom denna metodik fick projektledningen ökad förmåga att använda effektlogiken som verksamhetsstöd i riktning mot målen.

De tre insatserna gäller följande:

- **Effektlogik för projektet** – att skapa hållbara lösningar för att stärka psykisk hälsa och välbefinnande i skolan.
  [SE BILAGA II]
- **Effektlogik för Rödebyskolan** – att stärka Rödebyskolan genom ett helhetsperspektiv på resurser, aktiviteter och mål. Fokus ligger på att skapa långsiktiga och positiva effekter för elever, föräldrar och skolpersonal.
- **Effektlogik för skolskjuts** – att uppnå verksamhetsutveckling utifrån kartlagda behov och anpassningar, där syftet var att underlätta för barn som har svårt att ta sig till skolan, särskilt för de som saknar gymnasiebehörighet och de som har en känslighet kring sociala kravställningar.
  [SE BILAGA III]

Effektlogik : Projektet

Projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan* är en del av det regionövergripande arbetet som syftar till att förbättra den psykiska hälsan och välbefinnandet för barn och unga i Blekinge genom samskapande och systemförändring.

För att skapa effektiva lösningar genomfördes samskapande workshops, frukostseminarier, aktionsforskning, ungas medverkan genom fokusgrupper och demokratilabb, samt ett digitalt samarbetsforum för kommunikation och idéutbyte. Genom aktiviteterna fick medverkande aktörer möjlighet att agera utanför sina roller och skapa förståelse för varandras perspektiv. Fokusgrupper och demokratilabbet gav unga en aktiv roll i processen, vilket bidrog till en bättre förståelse för deras behov och tankar kring psykisk hälsa. Samtidigt främjade det digitala samarbetsforumet ett kontinuerligt utbyte av idéer mellan medverkande aktörer. Dessa aktiviteter syftade till att identifiera hinder, utveckla lösningar och skapa bättre förutsättningar för samverkan och främjande av innovativ idégenerering.

Indikatorer som exempelvis ’antalet deltagare’, ’förbättringsförslag’, ’deltagande i processer’, ’samskapande aktiviteter’, ’enkäter’, Menti’ och ’digitala plattformar’ tillämpades för att mäta projektets framsteg. Dessa mått gör det möjligt att bedöma engagemang och hur väl projektet lyckades skapa förändringar. På kort sikt, inom ett år, ska projektet ha identifierat strukturella hinder och ökat förståelsen för samskapande processer. På längre sikt, inom tre år, ska konkreta förändringsinitiativ på individ-, verksamhets- och systemnivå ha implementerats, med målet att – genom bättre samverkan och mer effektiva insatser – stärka barn och ungas psykiska hälsa.

Effektlogik : Rödebyskolan

Effektlogiken för Rödebyskolan syftade till att stärka skolan och samhället genom att koppla samman resurser, aktiviteter och mål. Genom att nyttja data från SCB, Kolada, enkäter och lokala aktörer har projektet kunnat kartlägga tillgängliga resurser och identifiera områden där insatser krävs.

Aktiviteter har genomförts som syftade till att stärka elevers möjligheter till inflytande och ansvar såsom ’skapa en cafékultur’, ’hälsofrämjande dansaktiviteter’ och ’praktiska skolrenoveringsprojekt’. Ytterligare samarbeten bör genomföras för att stärka relationen mellan föräldrar och skola.

Indikatorer såsom ”KASAM” och ’närvaro och delaktighet’ har använts för att mäta framsteg och effekter som berör frågor om trygghet, trivsel och engagemang. På kort sikt är målet att skapa en förståelse för nuläget och att öka delaktigheten, medan långsiktiga mål fokuserar på att öka tryggheten, trivseln och närvaron i skolan. Syftet är att förbättra skolan som en trygg och motiverande miljö för eleverna och att ge barn och unga bättre möjligheter till utveckling och påverkan i samhället.

Effektlogik : Skolskjuts

Under en workshop togs ett initiativ fram som lyfte vikten av verksamhetsutveckling som baseras på kartlagda behov och lokala initiativ, snarare än projekt som saknar förankring och långsiktig implementering. I diskussionerna framkom särskilt behovet av en alternativ skolskjuts för hemmasittande barn som har svårt att ta sig till skolan, på grund av olika former av sociala och funktionsrelaterade hinder.

Initiativet syftade till att förbättra tillgången till utbildning för barn som har svårt att delta i skolundervisningen. Bilarskjutsar och särskilt avsatt personal sattes därför i bruk för att möta dessa elevers behov att regelbundet kunna ta sig till skolan.

Indikatorer såsom ’skolnärvaro’, ’ökad andel elever som uppnår gymnasiebehörighet’ och ’andelen som slutför sina gymnasiestudier med godkända betyg’ kan tillämpas för att mäta potentiella framsteg. På kort sikt, inom ett år, förväntas skolskjutsinitiativet leda till att fler barn har högre skolnärvaro, vilket är en central grund för vidare studier på gymnasial nivå. På längre sikt, inom tre år, är målet att dessa elever inte bara ska uppnå gymnasiebehörighet utan även fullfölja sina gymnasiestudier med godkända betyg.

Skolskjutsinitiativet förväntas även bidra till långsiktiga samhällsvinster, bland annat genom minskad arbetslöshet och stärkt social integration. Genom att ge fler unga möjligheten att fullfölja sin utbildning minskas kommunala kostnader för exempelvis sociala insatser och arbetsmarknadsåtgärder. Initiativet förväntas även – förutom de positiva effekterna för skolungdomar – bidra till en minskad arbetslöshet bland vuxna som står utanför arbetsmarknaden. Detta kan ske genom att engagera personer från denna grupp att arbeta inom ramen för skolskjutsningen. Detta utfall kan förväntas uppnås på kort sikt, samtidigt som det bidrar till att stärka integrationen av vuxna i arbetslivet.

Analys av projektinsatser

Effektlogik : Projektet

Projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan* är en omfattande satsning som syftar till att förbättra barns och ungas psykiska hälsa i Blekinge genom samskapande och systemförändrande utvecklingsinsatser. Genom att stärka samverkan mellan olika aktörer – skola, socialtjänst, kultur

och fritid, näringsliv, akademi samt civilsamhället – har projektet identifierat flera centrala problemkomplex som belyser både utmaningar och framgångsfaktorer.

Stärkande av samverkan mellan aktörer
De verksamheter som bedrivits inom ramen för projektet visar på vikten av att skapa förståelse för olika aktörers roller och perspektiv. Genomförda frukostseminarier och workshops har varit särskilt effektiva för att främja samarbete. Genom dessa aktiviteter har deltagarna fått möjlighet att utveckla idéer utanför sina yrkesmässiga ramar, vilket har lett till innovativa idéer och ökat engagemang.

Ungas aktiva medverkan
Fokusgrupper och demokratilabb har gett barn och unga en aktiv roll i processen, vilket varit avgörande för att identifiera deras verkliga behov. En central slutsats är att unga som deltar i dessa typer av aktiviteter inte bara bidrar med unika insikter utan också stärker projektets trovärdighet och relevans genom att deras perspektiv sätts i centrum.

Digitala verktyg för samverkan
Det digitala samarbetsforumet har visat sig vara ett värdefullt verktyg för att möjliggöra kontinuerlig kommunikation och idéutbyte mellan aktörer. Denna plattform har gjort det enklare att dela information, följa upp förslag och koordinera insatser.

Identifiering av hinder och utveckling av lösningar
Projektets aktiviteter har kunnat påvisa hinder för barn och ungas hälsa i systemet som helhet, exempelvis vuxnas värderingar, målgruppens brist på inflytande och olika strukturella samverkanshinder mellan regionala och kommunala verksamheter. Dessa insikter har varit avgörande för att utveckla långsiktiga lösningar som kan implementeras på systemnivå.

Effektlogik : Rödebyskolan

Genom fokusgrupper och demokratilabb har missionsarbetet i Rödebyskolan skapat en arena där olika perspektiv möts, bortom gängse hierarkier. Tanken var att denna arena skulle möjliggöra för elever att öppet uttrycka sina tankar och idéer vilket skulle skapa bättre förutsättningar för vuxna att förstå elevers behov. En kultur av ömsesidig respekt skulle ta form genom transparens och vilja att samarbeta, där vuxna och elever kunde samverka på lika villkor.

Det visade sig vara en utmaning att arbeta utifrån ett systemperspektiv då vissa aktörer saknades. Eftersom aktiviteterna genomfördes inom skolans befintliga kultur och struktur, uppstod aldrig den neutrala arena som eftersträvades. Däremot var arbetet med fritidsverksamheten mer framgångsrikt, då den inte begränsades i samma utsträckning av läroplaner. De initiativ som tog form inom kraftsamlingen kom främst att etableras där deltagarna hade egna kontakter eller anknytningar, snarare än i Rödebyskolan.

På kort sikt har målet varit att skapa en ökad förståelse för nulägets utmaningar och att ge eleverna möjlighet att delta mer aktivt i skolans arbete. De långsiktiga målen har fokuserat på att förbättra skolmiljön genom ökad trygghet, trivsel och närvaro i skolan. Här kan konkluderas att andra förutsättningar kring aktiviteterna kunde ha lett till att bättre uppnå såväl kortsiktiga som långsiktiga mål.

Effektlogik : Skolskjuts

Under samarbetet under frukostseminarierna mellan personer med olika bakgrunder, professioner och perspektiv framkom betydelsen av att arbeta nära verksamhetsanknutna aktiviteter, exempelvis skolskjutsinitiativet. Genom att utgå från verkliga behov och adressera problem på ett långsiktigt och strukturellt sätt, har en grund lagts för att skapa hållbara lösningar. Detta arbetssätt har visat sig effektivt för att förstå och hantera komplexa utmaningar, där samverkan mellan olika kompetenser och erfarenheter är avgörande för att precisera fungerande framtida vägalternativ. Genom att inte bara fokusera på omedelbara lösningar utan även ta höjd för långsiktiga mål kan en mer hållbar och integrerad lösning för de involverade etableras. Seminarierna har dessutom synliggjort värdet av de konstellationer och samarbeten som etablerats genom missionsarbetet, vilket bidragit till att stärka arbetets långsiktiga genomslag och hållbarhet.

Slutsatser : Effektlogik

Effektlogikarbetet har haft en central roll i aktionsforskningen kring projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan* och har varit avgörande för att tydliggöra hur projektets olika faser bidragit till att gå i riktning mot de uppsatta målen. Projektet har med stöd av effektlogiken analyserat nuläget, definierat såväl kortsiktiga som långsiktiga mål samt säkerställt att aktiviteter och resurser kopplats samman i riktning mot en önskad förändring.

Ett tydligt exempel på effektlogikens tillämpning är initiativet på Rödebyskolan, där arbetet syftade till att skapa en trygg och motiverande miljö. Genom workshops, elevmedverkan och konkreta åtgärder (t.ex. skolrenovering) etablerades en miljö präglad av samarbete mellan elever och skolpersonal. Projektets intentioner om att vuxna och elever skulle samverka på lika villkor lyckades dock inte fullt ur. Det saknades en neutral arena med externa aktörer som har kapacitet att genomdriva att olika perspektiv möts bortom gängse hierarkier. Detta speglar vikten av det arbetssätt som genomsyrar projektet och det mervärde som kan skapas för både elever och skolans anställda. Genom regionens missionsorienterade metodik kan förutsättningar skapas för långsiktiga och strukturella förbättringar av den psykiska hälsan i skolan.

Ett annat initiativ inom projektet var skolskjutsen för hemmasittande barn, som adresserade sociala hinder för skolgång. Genom att noggrant identifiera lokala behov och resurser utvecklades en lösning där bilar och personalinsatser möjliggjorde för dessa elever att återgå till skolan. Effekterna av insatsen mäts med stöd av indikatorer såsom ’ökad skolnärvaro’, ’stärkt gymnasiebehörighet’ och ’fullföljda studier’, samt långsiktiga samhällsvinster såsom ’minskad arbetslöshet’ och ökad social integration’. Även här har projektet – med stöd av samskapande metoder – samlat aktörer med olika bakgrunder och perspektiv, vilket lett till verksamhetsnära och långsiktiga lösningar som möter de faktiska behoven.

Sammanfattningsvis har effektlogiken bidragit till att skapa en tydlig koppling mellan aktiviteter och mål, vilket har säkerställt att projektets insatser drivs i riktning mot hållbara och positiva effekter. Genom samskapande och en noggrann analys av behov och hinder har projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan* lagt en solid grund för varaktiga förbättringar som stärker barns och ungas psykiska hälsa i Blekinge.

Kraftsamling : Intervjuer, Analys & Utvärdering

Om Kraftsamlingen

Under perioden februari–juni 2024 arrangerade projektparterna *Kraftsamling ungas psykiska hälsa i Blekinge* som omfattade fyra sammankomster. Syftet var att föra samman myndigheter, föreningar, civilsamhället, m.fl. som företräder olika verksamhetsområden – över administrativa gränser – för att med gemensamma insatser och informationskanaler bygga upp en organisatorisk kapacitet, med målet att stärka ungas psykiska hälsa i Blekinge. Kraftsamlingen fokuserade på följande frågor:[3]

- ”Hur kan vi utmana de rådande systemfelen och frigöra mänskliga och andra resurser i arbetet för skolbarns psykiska hälsa?”
- ”Hur kan vi som personer navigera i ett system som inte fungerar, utan att tappa det engagemang den känslighet som gör skillnad?”

Kraftsamlingens fyra sammankomster leddes av organisationen Förändringsakademin, specialiserad på att leda samverkansprocesser som möter komplexa utmaningar.[4]

Intervjumetodik

RISE genomförde en intervjuserie under november–december 2024 med totalt nio aktörer som medverkade vid kraftsamlingens sammankomster. Respondenterna företrädde offentliga, privata och idéburna organisationer samt akademin. Intervjuserien innefattade frågor dels om hur respondenterna uppfattade kraftsamlingens kunskapsutvecklande upplägg och innehåll, dels om hur de idéer och resultat som kraftsamlingen resulterade i kan drivas vidare då projektet avslutas i mars 2025.

Intervjuserien var uppbyggd kring en matris med frågor som utgick från en semistrukturerad planläggning. Intervjuerna kan beskrivas som en kvalitativ intervjumetod. Utgångspunkten var att samtala kring kraftsamlingens konkreta aktiviteter, inte genom förenklingar och generaliseringar, utan om frågor som bottnar i komplexa förutsättningar i relation till ungas psykiska hälsa.

Respondenterna informerades om syftet med frågorna och om hur intervjun kommer att följas upp. Intervjuernas tidsrymd var cirka en timme. Anteckningar togs simultant. Inga känsliga etiska aspekter berörde intervjuerna. Respondenternas svar är anonymiserade enligt god forskningsetik. Intervjuserien omfattade följande tematiserade frågeområden:

▪ Om Kraftsamlingen ▪ Om Barns behov ▪ Om Skolan
▪ Om Organisation ▪ Om Jag fick bestämma ▪ Om Tio år

Redovisningen av intervjuserien innefattar tre delar:

- Första delen *Frågor och intervjusvar* består av en sammanställning av respondenternas centrala svar på frågorna [se BILAGA I. *Kraftsamlingen – frågor och intervjusvar*]
- I den efterföljande delen *Analys av intervjusvaren* redovisas en konkluderande bedömning med slutsatser över respondenternas svar.

[3] Mission: Psykisk hälsa i skolan - Region Blekinge
[4] Kraftsamlingens sammankomster leddes av Kajsa Balkfors och David Ershammar, Förändringsakademin, Förändringsakademin

- Sista delen *Uppföljning* utgörs av en analys över kraftsamlingens tillämpning av ett missionsinriktat angreppssätt samt en bedömning över projektparternas kapacitet att driva utmaningen om ungas psykiska hälsa då projektet avslutas i mars 2025.

Analys av intervjusvaren

Om Kraftsamlingen

Respondenterna fick svara på frågan om vad kraftsamlingen resulterat i, om framgångsfaktorer och brister

Den missionsorienterade metodik som tillämpades vid kraftsamlingen bottnar i att – via ett tvärsektoriellt partnerskap med bred representation av medverkande aktörer – utforska och utveckla nya metoder som adresserar frågan om ungas psykiska hälsa i riktning mot att uppnå systemförändring.

Denna utgångspunkt innebär att kraftsamlingen inte var styrd utifrån några förutbestämda lösningar. Kraftsamlingen kan snarare beskrivas som en öppen process som – i enlighet med projektplanen – syftade till att ”adressera rotorsaker”, ”utveckla lösningar i praktiskt görande”, ”involvera alla intressenter” och ”lära medan vi gör”.[5]

Kraftsamlingens ambitionen handlade därför inte om att precisera explicita råd, kravkriterier, indikatorer, checklistor, standardiserade metoder och andra former av styrmedel. Utgångspunkten handlade i stället om att precisera frågor – inte genom förenklingar och generaliseringar – utan med hänsyn till komplexa förutsättningar i relation till omvärldsfaktorer som stöd för att komma närmare en förståelse för en missionsdrivet angreppssätt.

Ett missionsorienterat angreppssätt bygger på att ”göra rätt från början”, dvs. att bejaka den komplexitet som är inbäddad i alla de frågor som berör ungas psykiska hälsa, dels utifrån ett systemperspektiv vilket handlar om att se till helheten på makronivå, dels utifrån de delar som påverkar systemet på mikronivå. Ett grundläggande villkor är att många olika aktörer samverkar, och att det finns en acceptans att möta erforderliga behov av förändringar och omställningar.

De redovisade intervjusvaren visar att det fanns en gemensam vilja och acceptans att följa kraftsamlingens metodik, även om vissa respondenter till en början inte riktigt förstod det missionsdrivna metodupplägget. Deltagarna vittnar även om styrkan i att kraftsamlingen inte fokuserade på metoder och teorier inom specifika problem och frågeställningar, utan att fokus låg på tvärsektoriell kunskapsutveckling utifrån ett helhetsperspektiv.

En av kraftsamlingens grundläggande styrkor var de nätverk som etablerades över tid genom att organisationer som företräder regionen, kommuner, civilsamhället, småföretagare m.fl. skapade kontaktnät som har kapacitet att fortleva då projektet avslutas.

Strategin att låta skolungdomar medverka vid en av kraftsamlingens fyra träffar mottogs positivt. Det finns en påtaglig risk att ensidigt behandla frågor OM ungdomars problemkomplex, men genom att engagera unga att aktivt bidra med tankar, idéer och erfarenheter så öppnades möjligheten att gemensamt adressera HUR ungdomar och vuxna kan mötas på en gemensam spelplan.

[5] Region Blekinge Projektplan Mission: Psykisk hälsa i skolan 2023-06-02.

Om Barns behov
Respondenterna fick svara på frågan om vilka vägar och hinder som finns för att målet om att stärka ungas psykiska hälsa ska nås?

De s.k. rot-problem som respondenterna ger uttryck för bottnar i frågan om att ”se”, ”förstå” och ”lyssna” på barnen och att agera utifrån deras uttalade behov. Två respondenter säger att: ”Lösningen finns hos barnen själva, med stöd av vuxna” och ”Barnen = kärnverksamheten”. Man menar att de behov som barnen ger uttryck för ska sättas centrum – att låta såväl barnen som problemen få ta plats – och att genom vuxennärvaro etablera tillit och relationsskapande gemenskaper för att kunna nå in i rot-problemens kärnfrågor.

Om Skolan
Respondenterna fick svara på frågan om skolans roll, om vad som kan förbättras och om åtgärdsförslag.

Respondenterna är generellt kritiska till skolans kapacitet att skapa en trygg och stödjande skolmiljö. På frågan om vad som uppfattas problematiskt svarar man att: ”Skolan skapar inte trygghet”, ”Skolan är fast i lärmiljön, ”Stor oro bland elever, behov av mycket stöd, stora elevklasser” och ”Skolans struktur behöver förändras”.

Samtidigt är det viktigt att framhålla att det var relativt få skolaktörer som medverkade vid kraftsamlingen. En grundläggande fråga handlar om och i så fall hur skolan kan samverka med externa aktörer/det omgivande samhället. Det är en grannlaga uppgift för rektorer och skolpersonal att etablera kapacitet att – inom ramen för olika projektformer – genomföra reformdrivna insatser eftersom de inverkar på den ordinarie kärnverksamheten, inte minst på grund av personella och ekonomiska resursbrister. Man framför följande argument: ”Alla aktörer vill in i skolan, de vill träffa lärare och rektorer, skolan hinner inte med att möta externa aktörer, skolan måste få hantera sitt kärnuppdrag.”

Skolans samverkan med externa aktörer förutsätter att det finns en tydlig plan med budget, aktiviteter och system för uppföljning som är avpassad skolans ordinarie verksamheter. En respondent föreslår att kommunerna skulle kunna bistå med någon form av kvalitetssäkringsfunktion som hjälper skolorna att gallra bland externa aktörers förslag på samverkansprojekt.

Respondenterna var relativt samstämmiga i kritiken om skolans krav på eleverna. Man säger bland annat att: ”Barnen blir bedömda, bedömda, bedömda”, ”Fruktansvärt att bli underkänd” och ”Lärare har det svårt, vi måste bort från kontrollsystemen.” Frågan om betygskrav är idag en nationell angelägenhet. Regeringen driver nu kommittédirektivet *Likvärdiga betyg och meritvärden* som syftar till att analysera och lämna förslag på eventuella förändringar i rådande betygssystem.

Om Organisation
Respondenterna fick svara på frågan om hur projektparternas organisatoriska kapacitet kan stärkas genom samarbete, samordning och mandat.

Det finns idag höga förväntningar på att utmaningar inom en rad olika samhällsfrågor ska bemötas genom samarbete mellan olika organisationer. Samarbete innebär ett gemensamt handlande för ett

visst syfte, men trots att metod-begreppet är vanligt förekommande så är det ofta otydligt hur ett samarbete ska bedrivas.

Respondenterna var generellt eniga om att samarbete mellan olika aktörer förutsätter att man jobbar strukturerat inom ramen för en gemensam modell. En ytterligare generell synpunkt som lyftes var frågor om ”feghet” och ”avsaknad av mod”. Man menar på att förändringsarbete förutsätter förmågan att utforska och testa nya obeprövade former av samarbetsformer i riktning mot en gemensam målbild.

På frågan om hur olika aktörers verksamheter kan samordnas och om ansvar så svarade ett flertal respondenter att det är de offentliga organisationerna (regionen och kommunerna) som – genom sina formella mandat – ska ta ledningen i förändringsarbetet. Samtidigt uttryckte respondenterna en frustration över att kommunala tjänstepersoner är ”odynamiska”, och om organisatorisk skörhet och oförmåga att etablera en kultur – över organisationsgränser – med potential att skapa förändring. Samtidigt finns en förståelse för att samarbete och samordning över organisationsgränser förutsätter ”förståelse för varandras uppdrag”, som tar tid och kraft.

En respondent som företräder en myndighetsorganisation menar på att regionens fem kommuner idag jobbar ”samordnat via en tydlig struktur”, vilket således inte ligger i linje med ovan beskrivna kritiska bild.

Respondenternas svar visar på betydelsen av att de aktörer som deltar i förändringsprocesser klargör frågor om ansvar, resurser, kultur och målbilder.

Om Jag fick bestämma
Respondenterna fick frågan om vad de skulle vilja göra om de själva hade mandatet att leda en förändringsprocess med målet att stärka ungas psykiska hälsa, som en fördjupning av den tidigare frågan om samarbete, samordning och mandat.

Ett flertal respondenter gav uttryck för relativt radikala förslag, exempelvis: ”Skapa fackförbund för barn och unga”, ”Rebellisk organisation som utmanar formella organisationer” och ”Starta en ny nyp av förvaltning … Förändringsförvaltningen” . Samtliga förslag bottnar i en vilja att tillsammans med barnen ge stöd för att driva deras frågor på mikro- och makronivå (bottom-up-perspektiv på ”gräsrotsnivå” respektive top-down-perspektiv på systemnivå).

Flera respondenter lyfte behovet av långsiktiga budgetplaner för att kunna driva förändrings-processer, exempelvis med stöd av sociala investeringsfonder.

Det finns även en generell samsyn över att bygga en gemensam organisation som leds av offentliga myndigheter (regionen och kommuner), i synnerhet för att dessa förfogar över resursfördelnings-kapaciteter samt förestår ett formellt exekutivt mandat. En central fråga i sammanhanget är de mandat och resurser som olika aktörer i en förändringsorganisation förfogar över. En respondent menar på att om kraftsamlingens nätverks ska fortleva så måste dessa ”asymmetriska ansvarsområden” mellan myndigheter, civilsamhället, småföretagare m.fl. klargöras.

Om Tio år
Respondenterna fick som avslutande fråga reflektera över hur läget kommer se ut år 2035 – med vetskap om vad vi har för kunskap om ungas psykiska hälsa och vad som görs idag.

De flesta respondenter ger ett tvetydigt svar på frågan. Å ena sidan finns en uttalad ”önskan”, ”vision” och ”förhoppning” om att barnens psykiska hälsa ska vara betydligt bättre i jämförelse med rådande situation. Å andra sidan finns en osäkerhet kring hur förändringen ska effektueras.

Några respondenter menar att vi – ”sett i backspegeln” – blir bättre och bättre på att hantera problematiken kring psykisk ohälsa, vilket är ett grundläggande indicium över en tro på förbättringspotentialer över tid. Andra respondenter menar att det inte finns något val, utan att ”faktorer som rör samhällsekonomi och produktivitet kommer att stödja oss med att gå framåt för barnens bästa”.

Utvärdering

Syftet med kraftsamlingen har varit att föra samman aktörer (myndigheter, föreningar, företag, civilsamhället, m.fl.) i Blekinge inom olika verksamhetsområden – över administrativa och geografiska gränser – för att med gemensamma insatser och informationskanaler bygga upp en organisatorisk kapacitet, med målet att stärka ungas psykiska hälsa i Blekinge.

En grundläggande fråga – som kan sägas vara ett villkor – handlar om hur ett missionsinriktat angreppssätt kan tillämpas i praktiken som metodik för att samla tvärsektoriella partnerskap. Problemställningen handlar om svårigheten i att skapa spelrum för reflektion, kreativt tänkande och professionellt omdöme. Många organisationer hämmar detta spelrum genom att skapa ledningssystem med regler och rutiner som har motverkande effekt.

Ett styrsystem – via ett missionsorienterat arbetssätt som medger handlingsutrymmen – förutsätter en kultur grundad i horisontella samarbetsformer mellan de aktörer som verkar inom systemet. En sådan kultur inverkar starkt på hur informella och formella ledningssystem med regler och rutiner tolkas, som i sin tur även påverkar prioriteringar av frågor. Hela denna väv av kultur med styrsystem och handlingsutrymmen är enormt komplex, i synnerhet för utmaningar som rör ungas psykiska hälsa.

Kraftsamlingens tillämpning av ett missionsinriktat angreppssätt har visat sig vara en utmärkt metodik för att driva förändringsarbete som utgår från att utforska och testa nya samarbetsformer i riktning mot en gemensam målbild. Kraftsamlingens nätverk har kapacitet att underlätta för regionövergripande strategier och operativa insatser på lokal nivå. Nätverket – genom överenskommelser och metoder – skapar möjligheter att fånga upp frågor som enskilda organisationer var för sig saknar rådighet över. Man kan därför över tid förvänta sig såväl en kulturförändrande som systemförändrande utvecklingskraft.

Slutsatser & Rekommendationer

RISE samlade omdöme är att projektparterna har stora möjligheter att driva utvecklingen av ungas psykiska hälsa i positiv riktning med stöd av ett missionsorienterat arbetssätt.

Kraftsamlingen har visat vilken omfattande kunskap och kompetens som finns hos de involverade aktörerna. Den har även belyst vilken kraft och potential som kan frigöras genom ökad samverkan. Samtidigt framstår ungas röster och behov som avgörande för att säkerställa att framtida insatser är relevanta och hållbara över tid.

Det är centralt att bibehålla kontakten mellan de aktörer som varit engagerade i projektet och att skapa en långsiktig struktur för samarbete för att kunna bygga vidare på de framsteg som uppnåtts. En utmaning är att även nå de unga som befinner sig utanför skolan och arbetslivet, vilket kräver en samordnad strategi där resurser och projekt används effektivt. Idag finns många små initiativ och separata finansieringskällor, samtidigt som potentialen ligger i att integrera dessa i en gemensam strategi för att säkerställa att insatserna når olika målgrupper. En sådan strategi utgår från två parallella perspektiv, dels ett top-down perspektiv (policys, normer, etcetera), dels ett bottom-up perspektiv (behovs- och användarkriterier). Bottom-up perspektivet företräds i synnerhet av representanter för den idéburna sektorn såsom medlemsorganisationer, ideella och ekonomiska föreningar.

Samtidigt behövs en kontinuerlig kompetensutveckling inom nätverkets organisationer. Det gäller såväl internt som i dialog och samarbete med externa organisationer och relaterat till forsknings- och innovationsfronten. Det fordras breda och konkreta insatser i relation till de ansvarsområden som nätverkets organisationer verkar inom. Det innebär att ingen enskild aktör kan lösa komplexa utmaningar på egen hand. Det kan inte heller ett enskilt kommunalt styre göra, utan de som ska ingå i en organisation ska representera en sektors-, kunskaps- och behovsövergripande konstellation av aktörer.

Målet med ett missionsorienterat arbetssätt är att göra ”rätt från början” genom utvecklande av kunskap, tjänster och lösningar som tillgodoser elevers olika individuella krav. I realiteten är det dock inte möjligt att göra ’allt för alla’, på grund av resurs- och kompetensbrister. Det finns en påtaglig risk att i valet av en ’alla eller ingen-situation’ i praktiken leder till att inga behovsägares stödfunktioner tillgodoses. En tydlig ledningsfunktion som stödjer prioriteringar mellan insatser är därför initialt nödvändig. Över tid – genom medveten, väl underbyggd och strategisk prioritering – kan fler och fler behovsägares krav tillgodoses.

Som avslutning på dessa utredande frågor och argumentationer – utan givna svar – passar filosofen Jonna Bornemarks skrivning bra i sammanhanget:

> ”Vi tänker ofta på tjänstepersoner som några som ska följa manualer och formella regelverk, de må vara statliga, kommunala, föreningsbundna eller ha annan källa, på ett tämligen opersonligt sätt. Men en sådan bild är inte särskilt rättvisande för en yrkesgrupp som ofta måste vara både kreativ och kunna fatta lyhörda beslut i komplexa situationer. Kanske har vi allt för lite diskuterat hur tjänstepersoners omdöme kan utvecklas och bättre tas till vara.”[6]

Nätverkssamverkan – i kontexten förändringsarbete över verksamhetsgränser – skapar goda förutsättningar för kreativa processer i gränssnitten mellan organisationer. Projektets parter har nu iscensatt denna förändringsresa i och med genomförandet av projektet *Mission: Psykisk hälsa i skolan*.

[6] Jonna Bornemark, *Handlingens paradoxer – en reflektion över tjänstepersoners praktiska kunskap*, i Stadsutveckling & Design för Motstridiga Önskemål, red. Björn Hellström & Lisa Daram. Arkus, 2019

Bilagor

BILAGA I. Kraftsamlingen : Frågor och intervjusvar

Om Kraftsamlingen

FRÅGA *Vad har kraftsamlingen resulterat i – Vilka framgångsfaktorer ser du att kraftsamlingen fört med sig? Finns det några brister?*

Respondenternas svar på frågan har systematiserats med stöd av följande underrubriker:
▪ Metodik ▪ Kunskap ▪ Nätverk ▪ Engagemang – skolungdomar

Metodik

Den missionsorienterade metodik som tillämpades vid kraftsamlingen bottnar i att – via ett tvärsektoriellt partnerskap med bred representation av medverkande aktörer – utforska och utveckla nya metoder som adresserar frågan om ungas psykiska hälsa i riktning mot att uppnå systemförändring.

Respondenterna svarade följande på frågan om kraftsamlingens metodupplägg:

”Jag tycker att det varit bra genom att det varit en öppen inbjudan. Jag har inte arbetat aktivt med skolan, men är däremot väldig engagerad. Vi är dåliga på att blanda människor, vi smalnar in. Därför bra att vi fick träffas och diskutera. Man har tagit mig på allvar trots att jag inte är explicit expert. Kraftsamlingen var en bra process eftersom den var öppen. Vi fick ansvar då vi medverkade vid kraftsamlingens träffar.”

”I början lite flummiga möten. Jag förstod inte vad jag kunde bidra med vid första kraftsamlingen. Över tid förstod jag min roll under kraftsamlingarnas träffar.”

”Många samtal vid kraftsamlingen var bra. Jag blev glad över att vi pratade om meningen med livet, om mjuka värden och om inre värden.”

”All respekt för Anna och Hilda, de är jättemodiga.”

”Upplägget var väldigt bra. De som höll i det gjorde det bra (Förändringsakademin – Kajsa Balkfors och David Ershammar). Vi fick bra sammanställningar efter varje kraftsamling.”

Kunskap

En grundläggande utgångspunkt vid kraftsamlingen handlade om att tillämpa metoder som inte fokuserade på detaljerad kunskapsutveckling inom specifika problem och frågeställningar, utan fokus låg på att utveckla kunskap utifrån ett helhetsperspektiv på systemnivå.

Ett par respondenter uttryckte följande:

”Kraftsamlingen bidrog med en gemensam kunskapshöjning.”

”Generellt fantastiskt sätt att arbeta kring dessa frågor. Lärt mig mycket om hur andra organisationer gör.”

”Framför allt det teoretiska kunskapsbidrag har varit väldigt värdefullt. Komplexa problem kräver komplexa lösningar. Ohälsa kopplar till många faktorer, vilket innebär att många aktörer med olika kompetenser och mandat måste delta och samverka. Vi har pratat om nödvändigheten att verka i komplexa system.”

”Region Blekinge lyckades få med relevanta organisationer vid kraftsamlingen. Kraftsamlingen bidrog med att det fordras en förståelse för ekosystemet kring ungas psykiska hälsa.”

Nätverk

I projektplanen skriver man följande:

”På senare år har allt fler studier publicerats som visar på att offentliga organisationer i Sverige har svårt att hantera komplexa samhällsutmaningar som psykisk ohälsa, ojämlikheter i skolresultat och hälsa, ökad segregation, långtidsarbetslöshet, ungdomskriminalitet med mera.”[7] Man menar att den komplexa samhällsutmaningen måste hanteras samlat med stöd av tvärsektoriella kunskaps- och utvecklingsinsatser.

Respondenterna svarar följande på frågan om betydelsen av kraftsamlingens metodik som bygger på att samverka brett över olika kompetens- och verksamhetsfält:

”Jag har skapat ett nätverk som jag kan samarbeta med då vi ska göra aktiviteter framöver.”

”Varit helt fantastiskt att träffa alla. Det finns otroligt mycket att göra.”

”Det var givande att vara med … stor bredd av personer och organisationer som tagit sig tid med stora idéer och en stark vilja.”

” Superbra att få ett kontaktnät. Och känslan av att vi är många som bryr oss. Aktörer som jobbar med olika frågor som berör unga. Skapat nätverk som vi samarbetar med efter kraftsamlingen.”

”Nätverket väldigt viktigt. Att träffa andra aktörer som vill arbeta med samma frågor. Ofta svårt att få kontakt med kommunala och regionala tjänstepersoner, men här har det fungerat. För oss som företag har det öppnat möjligheter för potentiell finansiering. Vi vill arbeta innovations- och missionsdrivet, därför passade kraftsamlingens upplägg väldigt bra.”

[7] Region Blekinge Projektplan Mission: Psykisk hälsa i skolan 2023-06-02. Sid. 8

”Om man tittar framåt så är Blekinge inte vana att gå in och stödja civilsamhällesorganisationer ekonomiskt. Finansiering är svårt att få att funka långsiktigt. Det fordras en vana bland myndighetspersoner.”

”Det var så få som var med från skolverksamheter, men bra att det finns andra aktörer som är intresserade av skola och hälsa.”

Engagemang – Skolungdomar

Projektparterna skapade inom ramen för projektet ett Demokratilabb som byggde på att engagera unga att aktivt bidra med tankar, idéer och erfarenheter. I en av kraftsamlingens träffar medverkade skolungdomar tillsammans med nätverkets olika aktörer. Några respondenter yttrade följande:

”Mötet med ungdomarna gav mycket. Dessa elever berättade hur de hade det. Och om hur vuxna borde vara.”

”Viktig fråga – Hur kan vi få barn och unga att engagera sig.”

”Bra att ungdomar fick vara med på Kraftsamlingen. Många yrkesbakgrunder medverkade. Jag fick träffa både de som jobbar direkt med ungdomar och de som jobbar mer strategiskt.”

Om Barns behov

FRÅGA *Vad behövs etableras på sikt – Vilka vägar behöver stakas ut utifrån dagens situation för att målet om att stärka ungas psykiska hälsa ska nås? Vilka hinder ser du?*

Respondenternas svar på frågan har systematiserats med stöd av följande underrubriker:
▪ Ror-problem ▪ Barn- och ungdomsperspektiv ▪ Vuxenperspektiv

Rot-Problem

I projektplanen skriver man följande:

”De olika aktörernas enskilda insatser får inte bästa möjliga effekt då de enbart hanterar en del av problemet och ofta symtom på problemet medan roten till det onda finns kvar. Ofta avgränsas problemet för att det ska kunna hanteras inom de på förhand utstakade ramarna, inom det uppdrag som aktören har och helhetsperspektivet går förlorat.”[8]

[8] Region Blekinge Projektplan Mission: Psykisk hälsa i skolan 2023-06-02. Sid. 9

Respondenterna beskriver följande rot-orsaker som ringar in problemen:

”Det som kom fram under kraftsamlingen … mycket handlar om skolan … om stress och press. Det finns ett stort behov av lärare som förstår och lyssnar och som faktiskt försöker göra något. Verkstad är väldigt viktigt.”

”En annan syn på ungdomar är viktig. Vi måste se ungdomarna här och nu. Elevers hälsa hänger ihop med enormt många frågor. Viktigt att hålla samhällsperspektivet.”

”Det finns väldigt många hinder för att samlas för att stödja barn. I synnerhet barn med funktionshinder. Svårt att samverka med skolor pga. integritetsskydd som innebär att det är svårt att kunna samordna insatser. Vi behöver vara reflexiva kring vad som behövs för vissa grupper.”

”Roten till problemen ligger mer hos föräldrarna än barnen.”

Barn- och ungdomsperspektiv

Respondenterna beskriver följande utmaningar utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv:

”Många barn är svältfödda på att någon lyssnar på dem.”

”Makten och politiken är inte redo. De är inte trygga att tänka nytt. Måste möta barnen. Finns en barnmodell som inte funkar.”

”Lösningen finns hos barnen själva, med stöd av vuxna.”

”Barnen = Kärnverksamheten.”

”Man kan inte gå i åttan och tappat framtidshoppet”.

Vuxenperspektiv

Respondenterna beskriver följande utmaningar utifrån ett vuxenperspektiv:

”Alla barn efterlyser oss vuxna. Närvaro, få plats. Hur kommer barnen in för att passa in i samhället?”

”Titta på trygghetsaspekter. Barn behöver ha många föräldrar … många vuxna som har tid. Tid kan inte värderas utifrån pengar.”

”Barnens behov i centrum. Relationskapande insatser, göra barnen delaktiga.”

”Vi måste öppna upp så att de vågar prata och bygga tilltro till vuxna.”

Om Skolan

FRÅGA *Vad fungerar och vad är problematiskt – Vilken roll har skolan? Vad kan förbättras och hur kan olika åtgärder se ut?*

Respondenternas svar på frågan har systematiserats med stöd av följande underrubriker:
▪ Strukturfråga ▪ Krav

Strukturfråga

Respondenterna svarar på frågan om rot-orsaker med utgångspunkt från skolans perspektiv:

”Skolan skapar inte trygghet … elever bemöts inte som individer. Man vill bli sedd. Skolan måste skapa förutsättningar för att få stöttning. Det måste finnas fler vuxna i skolan.”

”Skolan behöver ses över, särskilt att kraven inte matchar med undervisningen. Stor oro, mycket stöd, stora elevklasser.”

”Vad är livet, vad är vardagen? Rimliga elev-reaktioner på skolans orimliga krav. Skolans struktur behöver förändras.”

”Skolan är fast i lärmiljön. Skolan måste börja öppna upp. Näringslivet måste engagera sig mer i skolan. Vi behöver stödja barn … att dom duger som dom är. Lek och fantasi, vi är rädda att testa. Viktigt att kunna improvisera.”

”Skolan är inte gjord för att kunna lyckas. Olika aktiviteter kan fungera, men aktiviteterna kan inte förändra rådande strukturer.”

”Alla aktörer vill in i skolan, de vill träffa lärare och rektorer, skolan hinner inte med att möta externa aktörer. Skolan måste få hantera sitt kärnuppdrag.”

Krav

Respondenterna svarade på frågan om skolans krav på eleverna:

”Barnen blir bedömda, bedömda, bedömda. Man borde gå tillbaka till de gamla betygen 1–5, där 1 inte = underkänt.”

”Lärare har det svårt. Vi måste bort från kontrollsystemen.”

”Framför allt de stora skolenheterna skapar otrygghet. Pressar eleverna … tidiga betyg, tidiga nationella prov. Finns mycket att göra.”

”Angående bedömning så måste vi checka av att elever får med sig kunskaper. Vi behöver inte sätta betyg utan kan göra en bedömning om var eleven ligger. Så att vi kan sätta in det stöd som behövs.”

”Barnens personliga lidande … fruktansvärt att bli underkänd … att bli underkänd är strukturellt fel. Finns inga förutsättningar för att kunna lyckas. Skolan behöver reformeras … skapa trygghet.”

Om Organisation

FRÅGA. *Hur skulle projektparternas kapacitet kunna stärkas – Hur skulle olika organisationer i regionen kunna samarbeta kring skolungdomars psykiska hälsa?*

Respondenternas svar på frågan har systematiserats med stöd av följande underrubriker:
▪ Samarbete ▪ Samordning och mandat

Samarbete

Respondenterna svarade följande på frågan om och i så fall hur olika aktörer kan samarbeta:

”För att få ett långsiktigt hållbart samarbete mellan kommuner och regionen behövs att man jobbar i samma modell. Idag är det olika strukturerat i de olika kommunerna.”

”Om vi ska lyckas med utmaningen så måste vi jobba tillsammans. Det är svårt. Strukturella problem. Vissa har strikta budgetplaner, medan vissa är friare. Ett annat problem att det finns en ovana bland myndigheter att driva processen. Myndigheter borde vara experter men det finns en okunskap och tröghet, samtidigt som de finns många engagerade individer bland myndigheter. Finns en feghet och avsaknad av mod att göra förändringsarbete. Ingen organisation kan lösa det själv.”

”Alla har ansvar för allas barn. Man måste ta ansvar. Jag tror på mod och att testa saker för att verkligen undersöka vad som funkar.”

”Samarbete är viktigt. Alla har sina olika uppdrag, olika språk, olika datasystem, samtidigt som alla ser det som givande då man väl ses. Men risk för möteströtthet. Svårt att få ihop samverkansprojekt.”

Samordning och mandat

Respondenterna svarade följande på frågan om och i så fall hur olika aktörers verksamheter kan samordnas och om ansvar:

”Det blir en frustration när kommunala tjänstepersoner är så odynamiska att det inte finns utrymme för att pröva systemförändrade insatser. Det behövs en offentlig organisation som har kapacitet att driva förändringsarbete. Viktigt mandat, att skapa en kultur som medför förändring.”

”Kommunerna är inte mogna för att ha samma modell. Vilket beror på kommunernas förutsättningar, och på personnivå som driver dessa frågor. Viktigt att kunna enas i länet. Viktigt att forskningen är med.”

”Vårt arbete har gett ringar på vattnet. I alla kommuner jobbar man samordnat via en tydlig struktur.”

”Se kraften över gränserna. Att skapa gemensamma forum. Olika nätverk med olika funktioner. Fler mötesplatser. Mycket personbundet. Problem då en slutar. Skör organisation. Balans mellan eldsjäl och kontinuitet och robusthet. Viktigt med team och nätverk för att minska sårbarheten. Förståelse för varandras uppdrag.”

”Efter skolans aktiviteter. Saknar samarbeten med t.ex. LSS och socialförvaltningen … envägskommunikation. Samarbeta mellan olika organisationer viktigt. Att strukturera var jag kan få hjälp. Vet inte vem man ska kontakta. Svårt att hitta rätt instans. Vem har ansvar … kommunen, BUP? Vilka är mina rättigheter?”

”Baksidan av att arbeta i komplexa miljöer handlar om att samordning mellan grupper tar väldigt mycket tid och kraft vilket ofta leder till att man inte orkar göra verkstad, dvs. att arbeta direkt ute på fältet med utmaningarna.”

Om Jag fick bestämma

FRÅGA. *Vilka frågor skulle du vilja driva och vad skulle du göra om DU fick mandat att leda utvecklingen i riktning mot att stärka ungas psykiska hälsa i regionen?*

Respondenterna gav uttryck för följande förändringsprocesser om de skulle ha rådighet att påverka:

”Skapa fackförbund för barn och unga. Mikroorganisationer som driver dessa frågor. Rebellisk organisation som utmanar formella organisationer. Våga ta obekväma frågor. ”Alla är inne i sitt … i gamla frågor … vi måste tänka nytt. Våga ta barnens frågor. Behövs transformatörer som hjälper barnen att driva deras frågor.”

”Om jag fick drömma så skulle vi behöva vara fler som jobbar med dessa frågor. Vi finansieras av kommunerna. Robusthet handlar om fungerande nätverk och strukturer. Hur kan vi vidmakthålla kraftsamlingens nätverk? Min önskan är att det finns en hållbar ekonomi. Förvalta den ekonomi man har … vilka prioriteringar man bör göra.”

”Mitt drömscenario är att det finns en social investeringsfond … att det finns sociala innovationsmedel som kan finansiera satsningar och projekt långsiktigt.”

”Starta en ny nyp av regional och kommunal förvaltning … Förändringsförvaltningen.”

” ’Hur:et’ bygger ofta på att vi sätter oss i ett rum med olika kompetenser, som innebär en asymmetri av kunskap. Samtidigt kan det innebära att de som sitter i det här rummet har olika mandat, planeringshorisonter och resurser. Man måste därför initialt göra en karta över vilka asymmetrier som

råder. Själva målet är inte kontroversiellt … vi är ofta överens om vad vi ska nå, utan det är asymmetrierna kring hur vi ska nå målet. Det skedde delvis under kraftsamlingens träffar, att alla ville påverka systemet via mikroförflyttningar samtidigt som det är väldigt svårt."

"De som har mycket makt borde sätta sig oftare för att diskutera hur de kan bygga en gemensam organisation. De som arbetar exekutivt har det svårt eftersom de har fullt upp med att driva verksamheter, utan det är de som sitter med resursfördelningskapaciteter som initialt borde samverka."

Om Tio år

FRÅGA. *Med vetskap om vad vi har för kunskap om vad som görs idag för att stärka ungas psykiska hälsa – Var tror du att vi kommer att befinna oss om tio år?*

Respondenterna svarade följande på var de tror att frågan om ungas psykiska hälsa befinner sig om tio år:

"Om 10 år tror jag att vi hittat nya lösningar. Vi kommer bli klokare."

"Jag önskar att hälsa bland barn och unga är mycket bättre. Att vi inte jobbar i stuprör utan tillsammans. Viktigt att kunna följa upp om kraftsamlingen gett rätt effekt, för att kunna gå vidare. Det gäller att vara grundad i frågor om hur man kan förbättra hälsan. 2035 så tror jag att vi är där, med gemensamt ansvar och delade kompetenser."

"Det kommer nog att bli bättre 2035. Alternativet är inte rimligt, utan vi måste göra riktiga saker. Vi kommer vara på ett bättre ställe. Vi kan inte blunda för psykisk ohälsa, och vad det kostar för samhället. Vi måste se effekterna i flera led. Förutsättningen är att vi samverkar. Strukturellt problem. Centralt att satsa på barn. Politiker måste förstå vikten att tänka och planera och arbeta långsiktigt … längre än mandatperioden, för att bära frukt om tio år. Effektmätning centralt, t.ex. vad femtio hemmasittande skolungdomar kostar."

"Tyvärr. Fler och fler barn och unga som utreds. Fler och fler får medicinering. Det som är positivt är att vi numera pratar om denna problematik om psykisk ohälsa. Detta har ökat de senaste året. Det behövs fler forum som arbetar med dessa frågor."

"Sett i backspegeln 5–6 år tillbaka var det sällan vi pratade om medicin kopplat till utredningar t.ex. inom autismspektret … idag kan vi mer om detta och om den hjälp vi kan få. Samtidigt är samhället mer stresspåverkande vilket ökat problematiken de senaste åren. Många barn har ingen fungerande kontakt med föräldrar. Stor förändring med diagnostiserade barn med autism."

"Min vision där vi har en skola för alla elever. Vi måste tänka hur vi lägger upp undervisningen, bland annat fysisk och rumslig anpassning. Se till att alla elever äter bra. Om 10 år … jag hoppas att det är bättre. Vi kan inte tänka något annat."

"Jag är i grunden positiv. Vi har idag en hög krismedvetenhet. Vi arbetar numera mycket direkt med psykisk hälsa. Vi är bättre på att samverka, t.ex. när vi pratar om skolresultat. Faktorer som rör samhällsekonomi och produktivitet kommer att stödja oss med att gå framåt för barnens bästa. Om tio är vi bättre på att samarbeta."

”Pessimistiskt … det tar tid. Hur lång tid tar det? När och hur ska man börja jobba med förändringsarbete? Ofta behövs det en gigantisk kris för att tvinga fram en förändring. Det behövs ett tydligt ledarskap, i annat fall har vi problem för att nå Annas och Hildas målbild.

”Det kommer att gå bra om Anna och Hilda får fortsätta.”

BILAGA II. Effektlogik : Projektet

Resurser	Aktiviteter	Aktiviteter (vad de innebär)	Indikator	Utfall (mål på kort sikt 1 år) April 2025	Utfall, mål på längre sikt (3 år)	Syfte	Vision
	Frukostseminarier Forskning och viktiga initiativ **Ungas medverkan** Fokusgrupp och Demokratilabb **Stöd till samarbete och utbyte** Digital samarbetsyta	Deltagare får möjlighet att tänka utanför sina roller, får möjlighet att öppna upp, skapa förståelse för varandras perspektiv, behov, skapa bättre möjligheter för samverkan, utveckling, förbättring, innovation	Hindrande strukturer och roller har identifierats Sätt att hantera befintliga hinder har hanterats	▪ Stärkta relationer - samarbete ▪ Ökad kapacitet - förståelse och handlingskraft ▪ Start på nätverk för lärande och systemförändring.	Bättre möjligheter att testa/utforska/utveckla nya arbetssätt/interventioner/innovationer Konkreta förändringsinitiativ - individnivå - verksamhetsnivå - gemensamma initiativ	Systemförändring	Barn och unga i Blekinge upplever bättre välbefinnande, psykisk hälsa och större möjligheter att skapa sig det liv dom önskar.
	Frukostseminarier Forskning och viktiga initiativ **Ungas medverkan** Fokusgrupp och Demokratilabb **Stöd till samarbete och utbyte** Digital samarbetsyta	**Synvända i hur vi förstår och agerar på utmaningar** - utveckla både verktygslåda och förmåga att förstå komplexa utmaningar **Träna in nya beteenden som utmanar det invanda** **Större fokus på inre förmågor och känslighet** - bekräfta känslighet och kreativitet mer än prestation och leverans		**Bättre och fler relationer över gränser** - unga och vuxna möts jämlikt - samskapa mot samma mål - tillit mellan generationer och roller	**Mer närvarande viktiga vuxna** - motstridiga krav skapar stress - vuxna som orkar leka och vara i det allmänmänskliga med barn och unga **Bättre strukturer för inflytande och medskapande** - hälsa hänger ihop med känsla av delaktighet - det behövs platser i offentliga strukturer där de jämlika mötena sker och resultaten av dom tas omhand	Systemförändring	

		- skapa plats för medveten närvaro, kravlöshet, utforskande					

BILAGA III. Effektlogik : Skolskjuts

Nuläge	Resurser	Aktiviteter	Indikatorer	Utfall (mål på kort sikt 1 år) April 2025	Utfall, mål på längre sikt (3 år)
Barn som saknar gymnasiebehörighet har svårt att ta sig till skolan (socialfobi osv).	Skolbussar Personal	Skolbuss för barn som saknar gymnasiebehörighet och som har extra svårt att ta sig till skolan	Skolnärvaro, gymnasiebehörighet, gymnasiebetyg	Barn som saknar behörighet tar sig till skolan	Barn som saknar behörighet får behörighet till gymnasiet och senare gymnasiebetyg (leder till samhällsbesparingar på sikt).

”Det kommer att gå bra om Anna och Hilda får fortsätta.”

Intervjusvar från en deltagare i Kraftsamlingen